

ВІННИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА КОЦЮБІНСЬКОГО
Факультет дошкільної і початкової освіти імені Валентини Волошиної
Кафедра початкової освіти

ДИПЛОМНА РОБОТА

на тему: **«ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ
У РОЗВИТКУ ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ МОЛОДШИХ
ШКОЛЯРІВ»**

Студентки 4 курсу БПДЗ групи
Освітньої програми:
Початкова освіта. Психологія
Спеціальності 013 Початкова освіта
Ступеня вищої освіти бакалавр
Лопаткіної Аліни Олександрівни

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук,
доцент Любчак Л. В.

Розширена шкала _____
Кількість балів: _____ Оцінка: ECTS _____

Члени комісії _____

(підпис) (прізвище та ініціали)

(підпис) (прізвище та ініціали)

(підпис) (прізвище та ініціали)

(підпис) (прізвище та ініціали)

м. Вінниця – 2022 рік

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ІНТЕРАКТИВНІ МЕТОДИ НАВЧАННЯ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ	7
1.1 Аналіз поняття «пізнавальна активність» в психолого-педагогічній літературі	7
1.2 Сутність інтерактивних методів навчання та їх класифікація	17
1.3 Вимоги до інтерактивного уроку в контексті ідей Концепції «Нова українська школа»	35
1.4 Діагностика рівня пізнавальної активності учнів молодшого шкільного віку (за результатами констатувального етапу експерименту)	43
РОЗДІЛ 2. ПРАКТИКА ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ У РОЗВИТКУ ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ	52
2.1 Реалізація дослідно-експериментальної програми з розвитку пізнавальної активності молодших школярів	52
2.1.1. Проєктна діяльність як метод розвитку пізнавальної активності молодших школярів	53
2.1.2. Організація проєктної діяльності для розвитку пізнавальної активності молодших школярів	61
2.2 Аналіз результатів підсумкового етапу експерименту щодо використання інтерактивних методів навчання у розвитку пізнавальної активності молодших школярів	67
ВИСНОВКИ	72
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	74
ДОДАТКИ	79

ВСТУП

Актуальність теми. Сьогодні серед важливих завдань, що стоять перед системою освіти, особливу актуальність набуває проблема розумового розвитку молодшого школяра. Одним із центральних питань розумового розвитку особистості є розвиток пізнавальної активності молодших школярів.

Навчання – спеціально спрямований процес, при якому педагог організовує активну навчально-пізнавальну діяльність учнів для оволодіння ними знаннями, уміннями та навичками, сприяє розвитку творчих здібностей та етичних уявлень, формуванню необхідних компетентностей. Велике значення для розвитку пізнавальної активності має розвиток психічних процесів – пам'яті, уваги, уяви. Саме ці процеси, за даними психологів, – основа для розвитку мислення та творчих здібностей учнів.

На сьогоднішній день, в умовах потужного економічного розвитку, система освіти поступово ускладнюється, навчання переходить від простого вивчення матеріалу до розвитку творчо мислячої особистості, яка вміє застосовувати свої знання в практичній діяльності. Тому система освіти має забезпечити якісно новий рівень загальноосвітньої, професійної підготовки. Вже у початкових класах зазнають зміни першочергових цілей навчання: на першому місці пізнавальна функція, культ активності, самостійності, нестандартності думки, що забезпечує розвиток інтелекту дитини.

Згідно Концепції НУШ, кожна дитина є неповторною особистістю, від природи наділеною унікальними здібностями, талантами та можливостями для навчання, а також для розвитку. Місія Нової української школи полягає у тому, щоб допомогти розкрити та розвинути здібності і таланти, можливості кожного учня на основі партнерства між вчителем, учнем і батьками.

Організація освітнього процесу в НУШ із використанням різноманітних інтерактивних методів, безумовно передбачає моделювання життєвих ситуацій, використання ігор, а також спільне вирішення проблем на основі аналізу ситуацій, що склалися і відповідних обставин.

Головне завдання вчителя – досягти того результату, щоб кожен урок сприяв розвитку пізнавальних інтересів дітей. Зацікавлення є ефективним засобом успішного навчання, необхідною умовою досягнення позитивних результатів. Коли дитина зацікавиться матеріалом, у неї виникне бажання дізнатися про нього більше. Ефективне навчання неможливе без пошуків шляхів активізації пізнавальної діяльності учнів, адже діти мають не тільки засвоїти певну суму знань, а й навчитися спостерігати, порівнювати, виявляти взаємозв'язок між поняттями, розмірковувати. А досягти цього можна лише засобами, що активізують пізнавальну діяльність.

Підвищенню пізнавальної активності школярів сприяє застосування інтерактивних методів навчання. Одна з головних умов інтерактивного навчання – створення комфортних умов навчання. Інтерактивне навчання – це навчання під час діалогу. В результаті цього, учні навчаються шанобливо ставитись не тільки до себе, а й до співрозмовника, навчаються чути і слухати, говорити зрозумілою мовою для співрозмовника.

Саме для розвитку пізнавальної активності доречним є застосування інтерактивних методів під час проведення уроків у початковій школі.

Питаннями визначення, пояснення сутності інтерактивних методів навчання займалися такі дослідники як Баханов К., Біда О., Волошина Г., Каліцька Н., Картель М., Коберник Г., Матвієнко П., Пехота О., Ронко Л., Шевчук І. та інші.

Методологічною основою організації інтерактивного навчання є розробки сучасних педагогів у галузі методів та технологій навчання: Алексюка А., Ващенко Г., Голанта Є., Данилова М., Паламарчук В., Савченко О., Скаткіна М., Харламова І. та ін.

Зважаючи на необхідність розвитку у молодших школярів гнучких навичок, які їм знадобляться у житті, гостро постає проблема використання інтерактивних методів навчання в умовах нової української школи. Тому темою нашого дослідження ми обрали «Використання інтерактивних методів навчання у розвитку пізнавальної активності молодших школярів»

Мета дослідження – вивчити теоретичні аспекти розвитку пізнавальної активності молодших школярів та експериментально довести ефективність використання інтерактивних методів навчання у розвитку пізнавальної активності учнів молодшого шкільного віку.

Об'єкт дослідження – процес становлення та розвитку пізнавальної активності молодших школярів.

Предмет дослідження – особливості використання інтерактивних методів навчання у розвитку пізнавальної активності молодших школярів.

Для досягнення мети необхідні такі *завдання*:

1. Проаналізувати поняття «пізнавальна активність» в психолого-педагогічній літературі.
2. Виявити особливості реалізації інтерактивних методів для підвищення пізнавальної активності учнів молодшого шкільного віку.
3. Розкрити сутність та зміст методу проєктів як засобу формування пізнавальної активності молодших школярів.
4. Провести дослідну роботу з впровадження методу проєкту у позаурочну діяльність молодших школярів з метою формування пізнавальної активності та описати результати проведеної роботи.

Методи дослідження. У процесі виконання дипломної роботи використано ряд методів науково педагогічних досліджень, які забезпечили глибоке і якісне дослідження поставленої проблеми. Аналіз, синтез і теоретичні узагальнення використані нами при обробці фактичних матеріалів наукових праць відомих вітчизняних та зарубіжних дидактів, публікацій у педагогічній періодиці. За допомогою порівняльного аналізу навчально-методичної літератури з'ясувалися особливості використання інтерактивних методів навчання на сучасному етапі розвитку початкової шкільної освіти. При узагальненні фактичного матеріалу, систематизації результатів дослідження, укладання висновків, використовувалися узагальнюючий аналіз та метод систематизації. За допомогою аксіологічного методу був проведений відбір матеріалу та його оцінка. Також для проведення експериментального

дослідження нами були використанні такі методи як анкетування учнів, метод спостереження, індивідуальна бесіда.

Апробація результатів дослідження здійснювалась у процесі експериментальної роботи в школі, на V Всеукраїнській науково-практичній конференції з міжнародною участю «Інклюзивна освіта як індивідуальна траєкторія особистісного зростання дитини з особливими освітніми потребами» (м. Вінниця, 2021 р.).

Основні результати дослідження висвітлено в одній публікаціях автора.

1. Лопаткіна Аліна. Використання інтерактивних методів навчання молодших школярів в інклюзивному освітньому середовищі. *Інклюзивна освіта як індивідуальна траєкторія особистісного зростання дитини з особливими освітніми потребами: збірник матеріалів V Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю* (м. Вінниця, ВДПУ імені Михайла Коцюбинського, 17-18 листопада 2021 р.) / редкол.: О.П. Демченко, Н.О. Комарівська, А.В. Хіля, Л.В. Любчак, Т.М. Кривошея, Л.А. Присяжнюк, І.Г. Барановська, О.М. Блашкова ; за заг. ред. О.П. Демченко. Вінниця, 2021. Вип. 4. С. 165-168.

База дослідження. Комунальний заклад «Пеньківський ліцей Вінницького району Вінницької області». Дослідженням було охоплено 50 учнів 3-їх класів.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг роботи складає 85 сторінок. Робота містить 5 таблиць, 6 рисунків, 2 додатки. Список використаних джерел включає 50 назв.

ВИСНОВКИ

Формування пізнавальної активності молодших школярів є актуальним завданням сучасної педагогіки початкової школи. Цією актуальністю і зумовлювався вибір теми дослідження.

У процесі дослідницької роботи було вивчено та проаналізовано теоретичний матеріал з проблеми пізнавальної активності. У теоретичній частині роботи показано, що поняття пізнавальної активності немає однозначної інтерпретації, оскільки різні автори пропонують різні визначення та критерії даного поняття. Крім того, пізнавальну активність як психологічну категорію важко виміряти. Аналіз запропонованих критеріїв та методик діагностики пізнавальної активності дозволив виділити ті з них, які найбільш зручні у практичній педагогічній діяльності та можуть бути кількісно визначені у процесі педагогічного спостереження за дітьми у їхній навчальній та позаурочній діяльності.

Незважаючи на розбіжності в оцінці критеріїв та визначенні рівнів пізнавальної активності, всі вчені одноголосно приходять до висновку про те, що пізнавальна активність дітей не є освітою, що формується стихійно, тому повинна формуватися в процесі цілеспрямованої педагогічної діяльності.

Другий розділ дослідження було присвячено аналізу використання методу проєктів у позаурочній діяльності. Аналізуючи практичну діяльність педагогів початкової освіти, ми дійшли висновку у тому, що спосіб проєктів за його грамотної організації та збереженні спрямованості самостійну і ініціативну діяльність учнів то, можливо ефективним засобом формування пізнавальної активності учнів початкової школи.

Власне експериментальне дослідження формування пізнавальної активності молодших школярів у проєктній діяльності включало три етапи. У першому етапі проводилася діагностика вихідного рівня пізнавальної активності учнів 3-х класів. Внаслідок проведення діагностики було з'ясовано,

що переважна більшість учнів демонструє відносно невисокий рівень пізнавальної активності.

На другому етапі експерименту в 3 «Б» класі нами активно впроваджувалась проєктна методика. Були організовані проєкти «Мій родовід», «Моя школа, мій клас» у позаурочній діяльності.

Найскладнішим у процесі застосування методу проєктів було утриматися від авторитарного нав'язування дітям теми проєкту, а продумати і реалізувати такі методичні прийоми, які б підвести дітей до самостійного виділення проблем, потребують пошуково-дослідницької діяльності. Ця проблема була вирішена шляхом постановки проблемних питань, виділення протиріч у процесі обговорення тієї чи іншої теми. При використанні цих прийомів діти усвідомлювали той факт, що вони не мають певних знань або навичок, що дозволяють їм відповісти на питання педагога або вирішити поставлену перед ними суперечність.

Контрольний етап експерименту показав, що переважна більшість дітей класу перейшли більш високий рівень порівняно з вихідним рівнем пізнавальної активності. У контрольному класі, де метод проєктів не використовувався, рівень пізнавальної активності дітей залишився на тому ж рівні.

Експериментальне дослідження показало велику ефективність використання методу проєктів у розвитку пізнавальної активності молодших школярів.

Таким чином, ціль та завдання вирішені у повному обсязі. Вважаємо, що проєктна методика повинна якнайактивніше впроваджуватися в практику педагогів початкової школи в процесі позаурочної діяльності як ефективний засіб формування пізнавальної активності учнів та їх підготовки до подальшого освоєння роботи над проєктами, яка обов'язково продовжиться у середніх та старших класах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Акпинар Л. Е. Інтерактивні технології навчання в початковій школі : навч. посіб. для студентів вищ. навч. закл., відп. за вип. Н. Кальченко РВНЗ «Крим. інж.-пед. ун-т». Київ : Слово, 2014. 285 с.
2. Алексеев В. Проекти в початковій школі. Початкова освіта. 2018. С. 39-43.
3. Байнякшина О. Є. Метод проектів як засіб ефективного та якісного навчання молодших школярів. Початкове навчання та виховання. 2013. 358 с.
4. Баліка М. В. Методичні аспекти використання інтерактивних методів навчання на уроках української мови у початковій школі. Молодий вчений. 2019. С. 355-358.
5. Бібік Н. М. Формування предметних компетентностей в учнів початкової школи: монографія / за ред. Н. М. Бібік, М. С. Вашуленко, В.О. Мартиненко. 2014. 346 с.
6. Богоявленська, Д. Б., Петухова І. А. Структура інтелектуальної активності. Нові дослідження в психології. 1980. № 1. С.50-54
7. Бодько Л. Метод проектів як засіб реалізації особистісно-орієнтованого навчання. Початкова школа. 2013. Т. 10. С.1-4.
8. Бондар В. Г. Проектна діяльність в позакласній роботі початкової школи. Вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького. Серія" Педагогічні науки". 2019. №. 4. С.18-30
9. Бондаренко С. А. Особливості використання методу проектів на уроках англійської мови в початковій школі. Особливості викладання української та іноземної мови в школі: теорія і практика: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Херсон, 28 квітня 2020 р. / Центр прогресивної освіти «Генезум». Херсон, 2020. 252 с.
10. Боровець О. В., Гулюк С. О. Особливості організації проектної діяльності учнів початкової школи. Соціально-гуманітарний вісник. 2019. Т. 2019. С. 33-35.

11. Вельчева Л. Г., Забишна Г. Г., Степанова С. А. Метод проектів як освітня інновація. Zpravy vedecke ideje: materialy XV mezinarodni vedecko-prakticka konference. Publishing House" Education and science": Praha, 2019. Т. 6. С. 55-57.
12. Виготський Л. С. Психологія і вчення про локалізацію психічних функцій. Виготський Л. С. Собр. соч. : У 6 т. Т. 1. 1982. С. 168-174.
13. Голівець С. Інтерактивне навчання іноземних мов як педагогічна проблема. Військова освіта. 2014. С. 53-59.
14. Голубенко М. Проектна діяльність у школі. 2016. 128 с.
15. Гончарук К. О. Формування пізнавального інтересу молодших школярів засобами інтерактивного навчання. Освіта і наука. 2021. №. 1. С. 130 – 134.
16. Грошовенко О. П., Казьмірчук Н. С., Вікарчук Н. Г. Формування природничих компетентностей молодших школярів засобами проектної діяльності. Імідж сучасного педагога, 2021. №1. 95-100.
17. Демченко О.П., Лазаренко Н.О., Любчак Л.В. Інформаційно-комунікаційні технології у підготовці майбутніх педагогів до роботи з обдарованими дітьми. Інформаційні технології і засоби навчання. 2021. Том 86. №6. С.123-143.
18. Дижіна Н. А. Розвиток пізнавальних інтересів учнів молодших класів шляхом використання інтерактивних методів навчання. Таврійський вісник освіти. 2017. №. 1. С. 193-200.
19. Дзега Л., Янголь М. Інноваційні та інформаційні технології як засіб підвищення ефективності освітнього процесу Нової української школи. Директор школи. 2018. №. 23-24. С. 89-105.
20. Закон України «Про освіту». Освіта в Україні. Нормативна база (2-е вид.). 2006.
21. Захуцька О. В., Іванюк Т. П., Рутинська І. М. Використання інтерактивних методів навчання на уроках рідної та іноземної мови в початковій школі. Науковий вісник Національного університету біоресурсів і

- природокористування України. Серія: Філологічні науки. 2015. №. 215. С. 166-173.
22. Каленюк Л.В. Інтерактивні технології – перспектива розвитку: використання інтерактивних технологій в навч. процесі поч. школи: технології колект.-груп. навчання; кооперат. навчання; ситуативного моделювання; опрацювання дискус. питань; види діяльності в малих групах. Розкажіть онуку. 2010. №5. С. 8–30.
23. Коберник Г., Коберник О., Волошина Г. Стимулювання навчально-пізнавальної активності молодших школярів в умовах парної та групової форм роботи на уроці. Психолого-педагогічні проблеми сучасної школи. 2020. №. 2 (4). С. 59-66.
24. Концепція Нової української школи. URL: <https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkola/> (дата звернення: 5.05.2022).
25. Кравчук Л. В. Розвиток пізнавальної активності молодших школярів. Сучасна школа України. 2012. №. 2. С. 10-15.
26. Кучер З. С. Активізація пізнавальної діяльності студентів технологічного факультету засобами проектування. Освітній вимір. 2012. Т. 36. С. 146-153.
27. Лапшина И.Н., Любчак Л.В., Франчук Н.Л. Формирование культуры общения школьников в процессе групповой работы на уроках в начальной школе. SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION. Proceedings of the International Scientific Conference. Volume III. May 22th-23th, 2020. 328-341.
28. Любчак Л.В., Казаручик Г.М. Формування в майбутніх учителів готовності до активного слухання в процесі педагогічної взаємодії з молодшими школярами. Молодий вчений. № 5.2 (69.2) травень 2019. Херсон, 2019. С. 56-60
29. Марченко Т. І. Проектна діяльність як засіб формування компетентностей в учнів початкової школи. Початкова школа. 2017. №. 7. С. 44-47.
30. Метод проектів: особливості застосування в початковій школі : Посіб. для вчителів початкових класів, слухачів курсів підвищення кваліфікації,

студентів педагогічних факультетів вищих навчальних закладів.: Київський міський педагогічний університет ім. Б. Д. Грінченка, 2009. 42 с.

31. Михайлишин Р. Метод проектів у початковій школі як педагогічна технологія. Вісник Львівського університету. Серія педагогічна. 2016. №. 30. С. 43-53.
32. Мойко О. С. Розвиток пізнавальної активності учнів молодших класів. Традиції та нові наукові стратегії у центральній та східній Європі. 2020. 41 с.
33. Нечипоренко В. В. Використання методу проектів для навчання та виховання сучасної компетентної особистості. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. 2013. №. 28. С. 256-260.
34. Ноздря О.М. Метод проектов как средство развития познавательной активности младших школьников: Брянск, 2011. 49 с.
35. Падалко Л., Євтушенко Н. Використання інтерактивних методів навчання на уроках української мови у початковій школі. New Inception. 2020. №. 2. С. 77-83.
36. Парійчук І. Розвиток пізнавальної активності в учнів початкових класів на уроках «Я у світі». Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти. 2017. С.18-24.
37. Полухович Ю. В., Кирилецька Г. М. Особливості організації самостійної пізнавальної діяльності учнів на основі методів проектів. Наука, освіта, суспільство очима молодих. 2018. С. 133-134.
38. Пометун О. І., Пироженко Л. В., Біда О. А та ін. Застосування інтерактивних технологій у навчанні молодших школярів: Методичний посібник для вчителів початкової школи. Навчальна книга. Тернопіль: Богдан. 2011. 304 с.
39. Редько В. Інтерактивні технології навчання іноземної мови / В. Редько/ Рідна школа. 2011. № 8-9. С. 28-36.

40. Рибак О., Корнят В. Метод проектів у початковій школі: теоретичний аспект. Збірник наукових праць ЛОГОС. 2020. С. 70-73.
41. Сасенко Ю. О., Азарова О. К. Формування у молодших школярів пізнавальної активності за умови використання інноваційних технологій. Актуальні проблеми неперервної освіти в інформаційному суспільстві. 2020. С. 114-116.
42. Сучасний урок: теорія і практика моделювання: навч. посібник. К.: ТОВ «Праймдрук», 2011. 352 с.
43. Третяк М. Розвиток навчально-пізнавальних мотивів молодших школярів. Освіта і наука. 2021. №. 1.
44. Умови становлення пізнавальної мотивації дошкільнят 5-6 років. Психологічна наука і освіта. 2004. № 1. 143 с.
45. Хом'юк І. В., Родюк Н. Ю. Шляхи формування пізнавальної самостійності молодших школярів на уроках математики.: III Міжнародна науково-практична інтернет-конференція «Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти». Науковий журнал «Молодий вчений», 2019. № 5. С.166-170.
46. Хупавцева Н. О. Актуальні проблеми дослідження творчого мислення особистості. Актуальні проблеми психології: Проблеми психології творчості: Збірник наукових праць: за ред. В.О. Моляко. Т. 12. С. 289-296.
47. Шаталов В.Ф. Учить всех, учить каждого. Педагогический поиск: сост. И.Н. Баженова.: Педагогика, 1989. 560 с.
48. Шульга В. М. Інтерактивне навчання в початковій школі. Інноваційні технології навчання обдарованої молоді : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., 10 груд. 2013 р.: Київ, НАПН України, Ін-т обдар. дитини НАПН України, Ін-т інформ. технологій і засобів навчання НАПН України, Ін-т інновац. технологій і змісту освіти МОН України, Нац. центр «Мала академія наук України». 2013. С. 66–68.

49. Федорова М. А. Пізнавальна активність як складова формування моральних цінностей в учнів початкових класів. Нові технології навчання. Науково-методичний збірник. 2011. №. 69. С. 116-120.
50. Філімонова Т. Формування пізнавального інтересу молодших школярів на інтегрованих уроках в умовах концепції НУШ. Acta Paedagogica Volynienses. 2021. №. 5. С. 124-130.